

การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลัก เบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

Developing a Buddhism Dissemination Strategy to Promote the way of Life
based on Panca Sila and Panca Dhamma in Small Temples
for Sangha Administration Region 4

พระภิกษุณะ อุ่นเรือน¹ และณัฐรดา วงษ์นายะ²

Phra Kritsana Aunruean and Nutrada Wongnaya

Received: February 24, 2025

Revised: June 04, 2025

Accepted: June 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของพุทธศาสนิกชน 2) ศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็ก 3) พัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็ก และ 4) ประเมินกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณรวบรวมข้อมูลจากพุทธศาสนิกชน 400 คน พระสงฆ์ 376 รูป โดยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด/อำเภอ/ตำบล เจ้าอาวาส พระสงฆ์และนักวิชาการศาสนา จำนวน 38 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านกลยุทธ์ จำนวน 21 คน โดยการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม ประชุมเชิงปฏิบัติการและสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ใช้หลักเบญจศีล เบญจธรรมในการดำเนินชีวิตแต่ไม่สามารถปฏิบัติได้ครบทุกข้อ 2) วัดขนาดเล็กในเขตปกครอง

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร; Kamphaeng Phet Rajabhat University

คณะสงฆ์ภาค 4 ส่วนใหญ่เน้นการเทศนาธรรมในวัดแต่ไม่มีการปาฐกถาธรรม การสนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัญหาเกิดจากทักษะในการพูดและความพร้อมของพระสงฆ์ และการพัฒนาเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่ยังไม่มีประสิทธิภาพ 3) กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ 4 ประเด็นกลยุทธ์ 11 กลยุทธ์ 36 มาตรการ และ 14 ตัวชี้วัด และ 4) กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นมีการประเมินความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: การพัฒนากลยุทธ์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, หลักเบญจศีล, หลักเบญจธรรม
วัดขนาดเล็ก

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the conditions and problems of Buddhists living according to Panca Sila and Panca Dhamma; 2) to study the conditions, problems, and factors related to the dissemination of Buddhism according to Panca Sila and Panca Dhamma in small temples; 3) to develop strategies for disseminating Buddhism to promote living according to Panca Sila and Panca Dhamma in small temples; and 4) to evaluate the strategies for disseminating Buddhism to promote living according to Panca Sila and Panca Dhamma for Sangha Administration Region 4. A mixed-methods research approach was used. Quantitative research collected data from 400 Buddhists and 376 monks via questionnaires, analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative research collected data from 38 informants, including provincial/district/sub-district ecclesiastical administrators, abbots, monks, and religious scholars, and 21 experts in Buddhist dissemination and strategy through interviews, focus group discussions, workshops, and expert-based seminars, analyzed using content analysis. The research findings revealed that 1) most Buddhists used Panca Sila, Panca Dhamma in their lives, but were unable to practice all of them; 2) small temples in the Sangha Administration Region 4 mostly focused on sermons within the temple but lack

lectures, discussions, Vipassana meditation instruction, and the use of media and technology for disseminating Buddhism. The problems stem from the monks' speaking skills and readiness, as well as the ineffective development and selection of media and technology for dissemination; 3) the strategy for disseminating Buddhism consisted of a vision, mission, objectives, 4 strategic issues, 11 strategies, 36 measures, and 14 indicators; and 4) the developed strategies were evaluated for their consistency, appropriateness, feasibility, and usefulness at the highest level in all aspects.

Keywords: strategy development, dissemination of Buddhism, Panca Sila, Panca Dhamma, Small temples

บทนำ

พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทยเนื่องด้วยประชาชนคนไทยกว่าร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ จึงถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน อีกทั้งการนำหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตจะนำไปสู่ความเจริญงอกงามของสังคมไทยอย่างยั่งยืน จากสภาพการณ์ปัจจุบันที่สังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางเพศ และการดำเนินชีวิตในรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมาก หากคนในสังคมไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปได้จะเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งและขาดศีลธรรมของความเป็นมนุษย์ ดังจะเห็นได้ว่าปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นแต่ละวันล้วนเป็นภาพสะท้อนว่าผู้คนในสังคมเริ่มใช้ชีวิตไม่เป็นปกติสุขมากขึ้น แกร่งแรงแง้งขิงดี ทำร้ายซึ่งกันและกันและคุณภาพชีวิตของผู้คนกลับตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ จึงชี้ให้เห็นว่าศีลธรรมของสังคมไทยกำลังลดน้อยถอยลงไป หากบุคลากรและทรัพยากรของสังคมและประเทศชาติไม่มีศีลธรรมยอมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมและปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของมนุษย์ (สุทธินันท์ หล่อวิไลกุล, 2564)

พระพุทธศาสนามีคำสอนสำคัญเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม คือ เบญจศีล และเบญจธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ หากนำมาปฏิบัติจะส่งเสริมให้จิตและปัญญาเจริญขึ้นและนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง การส่งเสริมให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามสภาพสังคมในปัจจุบันกลับพบว่า การเผยแผ่หลักธรรมดังกล่าวยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

โดยเฉพาะในวัดขนาดเล็กที่ขาดแนวทางการบริหารจัดการที่ชัดเจนและเหมาะสม แม้ภาครัฐจะได้กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (พ.ศ. 2560 -2579) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมนำชีวิต และพระพุทธศาสนามีความมั่นคงอย่างยั่งยืน ผ่าน 4 ยุทธศาสตร์หลักได้แก่ 1) ความสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2) การยกระดับการบริหารจัดการภายใน 3) การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ และ 4) การจัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอ (พระราชวรเมธี และคณะ, 2560) แต่ผลการศึกษาหลายชิ้น ดังเช่นงานวิจัยของพระใบฎีกาศราวุฒิ หงษ์คำ, ภัคดี โพธิ์สิงห์ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร (2562) กลับพบว่า พระสังฆาธิการของวัดขนาดเล็กยังขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และไม่มีรูปแบบแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและเหมาะสมจึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนายังไม่สัมฤทธิ์ผล อีกทั้งงานวิจัยของพระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (2564) ที่พบว่าการบริหารงานของพระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่อันเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนายังไม่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยของพระกรศิริ คตภูธร (2561) เรื่อง ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของคณะสงฆ์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4-5 ยังพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีประสิทธิภาพลดลงอย่างมากเมื่อเทียบกับสมัยพุทธกาล โดยเฉพาะในด้านการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ซึ่งยังคงเผชิญกับปัญหาเรื้อรังที่สืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม โดยมุ่งเน้นที่วัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติ และสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
2. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
3. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

4. เพื่อประเมินกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Methodology) โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์การศึกษาเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักเบญจศีล หลักเบญจธรรม (พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์), 2553; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ประชาชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 (จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร และเพชรบูรณ์) อายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป จำนวน 2,759,972 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางทาโร ยามาเน (Yamane, T., 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้ตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบและแบบประเมินค่า 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.94 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของพระสงฆ์วัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา 5 ด้าน ได้แก่ 1) การเทศนาธรรม 2) การปาฐกถาธรรม 3) การสนทนาธรรม 4) การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และ 5) การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (แก้ว ชิตตะขบ, 2553; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) แนวคิดปัจจัยภายในตามหลักการ 7's ของแมคคินซี ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ 2) โครงสร้าง 3) ระบบ 4) ค่านิยมร่วม 5) รูปแบบ 6) บุคลากร และ 7) ทักษะ (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2564) แนวคิดปัจจัยภายนอก ตามตัวแบบ STEP ได้แก่ 1) ด้านสังคมและวัฒนธรรม 2) ด้านเทคโนโลยี 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านการเมือง กฎหมาย และนโยบาย (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2564) ดำเนินการศึกษาเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 2.1 ศึกษาสภาพและปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยแบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ พระสงฆ์ในวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 จำนวน 17,591 รูป กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางทาโร ยามาเน (Yamane, T., 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้ตัวอย่าง จำนวน 376 รูป ใช้

แบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบและแบบประเมินค่า 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมด 0.84 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2.2 ศึกษาสภาพ ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะและรองเจ้าคณะจังหวัด/อำเภอ/ตำบล และเจ้าอาวาส จำนวน 12 รูป โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการวิพากษ์ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 2.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความสร้างข้อสรุปจากข้อคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 โดยดำเนินการศึกษาเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 3.1 ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยแนวปฏิบัติที่ดีด้านการเทศนาธรรม การปาฐกถาธรรม การสนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 20 ท่าน ได้แก่ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด มัคคทายก และประชาชนของวัดที่ได้รับรางวัลเสาเสมาธรรมจักร สาขาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 2 วัด ได้แก่ วัดกลางดง จ.สุโขทัย และวัดสมอทอง จ.อุทัยธานี โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (SWOT) โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop 1) โดยผู้ให้ข้อมูล จำนวน 17 ท่าน ได้แก่ ผู้บริหารและนักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัดและอำเภอ เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 และผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ นำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 3.1 โดยผู้ร่วมประชุมร่วมกันวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ทำการประเมินให้ค่าน้ำหนักแล้วรวมคะแนนเพื่อคำนวณหาตำแหน่งกลยุทธ์ โดยวิธี TOWS Matrix

ขั้นตอนที่ 3.3 ร่างกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop 2) โดยผู้ให้ข้อมูล จำนวน 17 คน/รูป ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ/ตำบล เจ้าอาวาส พระสงฆ์ และนักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันวิพากษ์และสรุป

เป็นร่างกลยุทธ์ฯ โดยองค์ประกอบและเนื้อหาของร่างกลยุทธ์ฯ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด และมาตรการ

ขั้นตอนที่ 3.4 ตรวจสอบร่างกลยุทธ์โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบกลยุทธ์ในด้านความสอดคล้องและความเหมาะสม ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ จำนวน 17 คน/รูป ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ/ตำบล เจ้าอาวาส พระสงฆ์ และนักวิชาการศาสนา

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินกลยุทธ์ จำนวน 21 ท่าน ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด/อำเภอ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ผู้อำนวยการและนักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมินความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม ของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า สภาพของพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม (ร้อยละ 80.53) โดยระดับปัญหาการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$) พบว่า พุทธศาสนิกชนไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมได้ครบทุกข้ออย่างสม่ำเสมอ

2. ผลการศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า

2.1 ผลการศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่มีความร้อยละมากที่สุดในแต่ละด้าน ได้แก่ 1) การเทศนาธรรม พระสงฆ์สั่งสอนเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทำความดี ละเว้นความชั่ว (ร้อยละ 52.10) 2) การปาฐกถาธรรม พระสงฆ์ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะและพระวินัยอย่างลึกซึ้ง (ร้อยละ 28.20) 3) การสนทนาธรรม พระสงฆ์ต้องเรียงลำดับเนื้อหาในธรรมะและพระธรรมวินัยอย่างเป็นระบบ (ร้อยละ 40.20) 4) การสอนวิปัสสนากรรมฐาน วิปัสสนาจารย์ต้องเรียงลำดับขั้นตอนตามลำดับที่ถูกต้องเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและปฏิบัติตามได้ (ร้อยละ 15.70) และ 5)

การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องมีการใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ร้อยละ 32.20)

2.2 ผลการศึกษาปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า ในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.97$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุดในแต่ละด้าน ได้แก่ 1) การเทศนาธรรม ไม่มีการปรับปรุงกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.69$) 2) การสอนวิปัสสนากรรมฐาน ไม่มีการปรับปรุงกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.64$) 3) การปาฐกถาธรรม ไม่มีการปรับปรุงกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.07$) 4) การใช้สื่อและเทคโนโลยี ไม่มีการเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพุทธศาสนิกชน ($\bar{X} = 3.64$) และ 5) การสนทนาธรรม พระสงฆ์ขาดความรู้ในหลักธรรม และขาดทักษะการพูด การสื่อสาร ($\bar{X} = 2.97$)

2.3 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ปัจจัยภายในที่มีระดับค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ 1) ด้านทักษะ พระสงฆ์มีความสามารถในการจูงใจและโน้มน้าวใจ ($\bar{X} = 3.27$) 2) ด้านโครงสร้าง พระสงฆ์สามารถให้คำแนะนำและความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์ได้อย่างใกล้ชิด ($\bar{X} = 3.17$) 3) ด้านรูปแบบ พระสงฆ์การประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับพระสงฆ์ ($\bar{X} = 3.10$) ส่วนด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านบุคลากร มีสวัสดิการและการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ยุติธรรม ($\bar{X} = 2.64$)

ปัจจัยภายนอกที่มีระดับค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ 1) ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์เข้าใจวิถีปฏิบัติและขนบธรรมเนียมเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.57$) 2) ด้านการเมือง กฎหมาย และนโยบาย พระสงฆ์ตั้งอยู่ในศีลธรรม ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ($\bar{X} = 3.47$) 3) ด้านเศรษฐกิจ มีรายได้หรืองบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.29$) ส่วนด้านที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี พระสงฆ์มีการเผยแผ่เชิงรุกโดยผลิตสื่อและเทคโนโลยีประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 2.72$)

3. ผลการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 โดยผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT) ประกอบด้วย จุดแข็ง 5 ข้อ จุดอ่อน 9 ข้อ โอกาส 5 ข้อ และอุปสรรค 5 ข้อ ดังตารางที่ 1-2

ตารางที่ 1 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

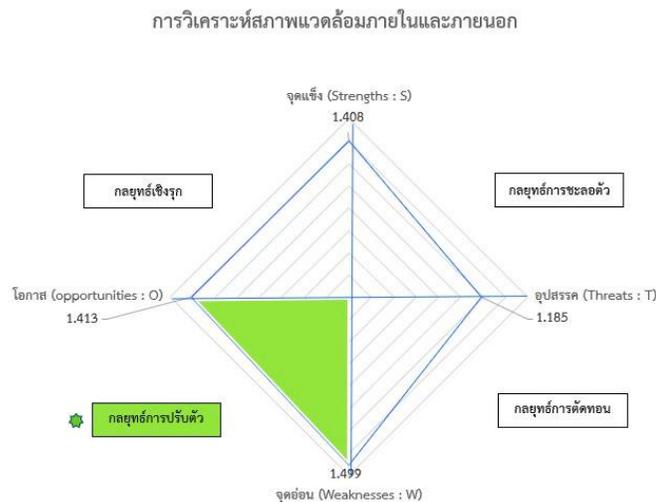
จุดแข็ง (Strengths: S)	จุดอ่อน (Weaknesses: W)
S1: เจ้าอาวาสมีทักษะ ความสามารถ เข้าใจในหลักธรรมวินัยอย่างท่องแท้	W1: พระสงฆ์ภายในวัดส่วนใหญ่มีความซื่อสัตย์และมีปัญหาสุขภาพมาก
S2: วัดมีสถานที่ บรรยากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมที่จะใช้ในการเผยแผ่หลักคำสอนตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม	W2: เงินบริจาคและการสนับสนุนจากชุมชนยังมีค่อนข้างน้อย
S3: เจ้าอาวาสสามารถควบคุมการบริหารจัดการ กิจกรรมภายในวัดได้	W3: พระสงฆ์ในแต่ละวัดมีจำนวนน้อย ไม่สามารถ ทำงานได้ตามคำสั่งจากมหาเถรสมาคมและเจ้าอาวาส
S4: วัดยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในชุมชน	W4: บางวัดไม่ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้พัฒนาความรู้และทักษะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบใหม่ๆ
S5: วัดมีการจัดงานประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม	W6: ขาดการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
	W7: วัดยังไม่ได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างเต็มที่เนื่องจากวัดขาดการประชาสัมพันธ์
	W8: พระสงฆ์ภายในวัดขาดความตระหนักในการแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาตนเอง
	W9: พระสงฆ์ยังขาดทักษะการเผยแผ่หลักคำสอนทางพุทธศาสนาผ่านช่องทาง/เทคโนโลยีสมัยใหม่

ตารางที่ 2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

โอกาส (Opportunities: O)	อุปสรรค (Threats: T)
O1: มหาเถรสมาคมและเจ้าคณะภาค เปิดอบรมเป็นประจำสำหรับพระสงฆ์และสามเณร	T1: ภาษาธรรมะ หลักธรรมคำสอนในการเผยแผ่มีความยากต่อการเข้าใจ
O2: มีสถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ในแต่ละจังหวัด	T2: เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
O3: มีระเบียบและคู่มือในการดำเนินโครงการอย่างชัดเจน	T3: เงินอุดหนุนจากภาครัฐ ไม่เพียงพอต่อการดำเนินโครงการตามมติมหาเถรสมาคม
O4: หน่วยงานภายนอก เช่น อบต. อบจ. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ฯลฯ ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	T4: การเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการเปลี่ยนแปลงบ่อยขาดความต่อเนื่องในการนำนโยบายของวัดไปปฏิบัติ
O5: นโยบายภาครัฐส่งเสริมให้จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเพื่อเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง	T5: ประชาชนในชุมชนส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากผลการวิเคราะห์ค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักแล้วนำคะแนนดังกล่าวมากำหนดตำแหน่งกลยุทธ์โดยวิธีจับคู่แบบ TOWS Matrix พบว่า จุดแข็ง (Strengths : S) มีค่าคะแนน 1.408 จุดอ่อน

(Weaknesses : W) มีค่าคะแนน 1.499 โอกาส (Opportunities : O) มีค่าคะแนน 1.413 และ อุปสรรค (Threats : T) มีค่าคะแนน 1.185 เมื่อกำหนดตำแหน่งกลยุทธ์ได้ค่าสูงสุดคือค่าคะแนนของจุดอ่อน (Weaknesses : W) = 1.499 และค่าคะแนนของโอกาส (Opportunities : O) = 1.413 ได้ตำแหน่งกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาฯ คือกลยุทธ์การปรับตัว หรือ WO Strategy เป็นกลยุทธ์กลบจุดอ่อนภายใน โดยการนำโอกาสมาใช้หรือการพลิกจุดอ่อนมาใช้เป็นโอกาสในการพัฒนากลยุทธ์ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตำแหน่งกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

การจัดทำร่างกลยุทธ์ฯ และการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วได้กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาฯ ดังแสดงองค์ประกอบของกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 องค์ประกอบของกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น

องค์ประกอบ	เนื้อหาขององค์ประกอบของกลยุทธ์
1. วิสัยทัศน์ (Vision)	พัฒนาวัดขนาดเล็กให้เป็นวัดต้นแบบ ในการเผยแพร่หลักเบญจศีล เบญจธรรม ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
2. พันธกิจ (Missions)	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนารูปแบบใหม่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมอย่างมีคุณภาพ เพิ่มขีดความสามารถของพระสงฆ์สงฆ์ สามเณร ในการเผยแพร่ตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข ส่งเสริมให้พระสงฆ์สงฆ์และสามเณรในการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

องค์ประกอบ	เนื้อหาองค์ประกอบของกลยุทธ์
3. เป้าประสงค์ (Goals)	<ol style="list-style-type: none"> สนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวัดที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อพัฒนางานส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดขนาดเล็กมีรูปแบบและวิธีการใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมที่เข้าถึงพุทธศาสนิกชนทุกวัยเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์สงฆ์และสามเณรตระหนักถึงความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมที่เข้าถึงพุทธศาสนิกชนทุกวัย พระสงฆ์สงฆ์และสามเณรตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนเพื่อสร้างสังคมที่มีความสงบสุขเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายใต้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม วัดต้นแบบขนาดเล็กในชุมชนได้รับการสนับสนุนจากวัดที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อพัฒนารูปแบบใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม
4. ประเด็นกลยุทธ์ (Strategic Issues)	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนาการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมอย่างมีคุณภาพ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ 11 มาตรการ และ 5 ตัวชี้วัด ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์สงฆ์และสามเณรให้มีความตระหนักถึงความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ 8 มาตรการ และ 3 ตัวชี้วัด ส่งเสริมการพัฒนาพระสงฆ์และสามเณรให้มีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ 8 มาตรการ และ 3 ตัวชี้วัด ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวัดที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนารูปแบบและเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ 9 มาตรการ และ 3 ตัวชี้วัด

4. ผลการประเมินกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม ของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า ผลการประเมินด้านความสอดคล้องของวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และประเด็นกลยุทธ์ มีความสอดคล้องในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$) ส่วนด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.90$) ด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.83$) และความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 4.92$) อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมิน แสดงว่ากลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม ของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม แต่ปัญหาการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมนั้นไม่สามารถ

ปฏิบัติได้ครบทุกข้ออย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่เกิดจากความจำเป็นที่อาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่มีทางเลือกในการดำเนินชีวิตจากข้อจำกัดทางด้านรายได้ อาชีพและสังคมแวดล้อม ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาคณิศพล สุนทรสิริ (ขบวนงาม) (2562) ที่พบว่า หลักศีล 5 หรือเบญจศีลเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวกับความประพฤติที่ดีงามและหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต เป็นศีลระดับต้นในการพัฒนาตนเองให้มีภูมิธรรมสูงขึ้นไปแต่ระดับพฤติกรรมการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันส่วนมากจะละเมิดศีลข้อหนึ่งข้อใด เพราะประชาชนยังไม่มีทางเลือกในการดำเนินชีวิต นอกจากผู้ที่ตั้งใจมั่นจริง ๆ จึงจะสามารถรักษาศีลได้

2. การศึกษาสภาพ ปัญหา และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ยังไม่สามารถส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมได้อย่างถูกต้องและเข้าใจ ทั้งนี้เพราะวัดขนาดเล็กส่วนใหญ่มีพระสงฆ์จำนวนน้อยและส่วนใหญ่ชราภาพ พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาใหม่ไม่เข้าใจธรรมะและไม่มีศิลปะในการพูด ไม่มีรูปแบบการเผยแผ่ที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนิกชนมีการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่กันอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสมุห์ประเสริฐ เสฎฐบุตโต (พัตรสิงห์), ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระราชวิมลโมลี (2565) ที่พบว่า ด้านปริมาณผู้ที่แสดงธรรมแม้จะอบรมมาแล้วก็ยังมีน้อย บางรูปก็ยังคงติดอยู่กับวิธีการและรูปแบบเดิมจึงยังไม่สามารถเจาะเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไท อิศสรธมโม (ธรรมกิจ) (2565) ที่เสนอถึงสภาพปัจจุบันของชาวพุทธรุ่นใหม่ให้คำนึงตามกระแสสังคมโลกาภิวัตน์ มีพฤติกรรมไม่อยากเข้าวัด เพราะพิธีกรรมซับซ้อน และมีข่าวเสียหายทางสื่อของพระสงฆ์ ดังนั้นครุฑธาวุฒรรุ่นใหม่ในพระพุทธศาสนาจึงเริ่มน้อยลง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระพิภพ แพงท้าว (2563) ที่แสดงถึงการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พบว่าสภาพการณ์ ปัญหา และอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ มี 4 ประเด็นได้แก่ 1) ด้านบุคลากรการเผยแผ่มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการ 2) ด้านการบริหารจัดการภายในองค์การขาดแผนด้านการเผยแผ่ที่ชัดเจน จำนวนภาคีเครือข่ายมีน้อย 3) ด้านเทคนิคการเผยแผ่ พระสงฆ์ยังคงใช้เทคนิคการเผยแผ่แบบเดิม ๆ ขาดนวัตกรรมที่ทันสมัย และ 4) ด้านงบประมาณสนับสนุน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องใช้งบประมาณสนับสนุนซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนจากพุทธศาสนิกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ได้ 4 ประเด็นกลยุทธ์ที่สำคัญ ได้แก่

3.1 กลยุทธ์พัฒนาการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะวัดขนาดเล็กส่วนใหญ่มีพระสงฆ์จำนวนน้อยและชราภาพ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อมและสภาพการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีจนเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต หากพระสงฆ์ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่และไม่มีเครือข่ายความร่วมมือย่อมจะไม่มีพัฒนาการรูปแบบและวิธีการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการสมบุญ อภิปัญโญ, พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ และพระสมุทรวชิโรโสภณ (2566) พบว่า การพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ประกอบด้วย การคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความเสียสละ มีความรู้ความสามารถ พุดจาณาเลื่อมใส ควรพัฒนาพระสงฆ์ให้เข้าใจในหลักธรรมและศาสนพิธีให้ลึกซึ้ง และพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความสามารถเผยแพร่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่และใช้ได้อย่างเหมาะสมตามหลักพระธรรมวินัย

3.2 กลยุทธ์การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์และสามเณรให้มีความตระหนักถึงความสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข ทั้งนี้เพราะสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่สูงขึ้น พระสงฆ์จึงต้องมีการปรับตัว พัฒนาศักยภาพและตระหนักถึงความสำคัญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดชาลิน กตปุญโญ และพระครูวินัยธรรมานะ หิริธมโม (2565) ที่พบว่า พระสงฆ์ที่มีทักษะและทัศนคติที่ดี มีความมุ่งมั่นตั้งใจ มีหลักธรรมและสื่อการสอนที่ทันสมัยจะทำให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเกิดประสิทธิภาพและเยาวชนสามารถเรียนรู้จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.3 กลยุทธ์การส่งเสริมการพัฒนาพระสงฆ์และสามเณรให้มีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนิกชนให้ค่านิยมตามกระแสสังคมโลกาภิวัตน์ จึงมีพฤติกรรมไม่อยากเข้าวัด อีกทั้งมีข่าวเสียหายเกี่ยวกับการประพฤติที่ผิดหลักพระธรรมวินัยของพระสงฆ์มากขึ้นทำให้ศรัทธาในพุทธศาสนาและพระสงฆ์ลดน้อยลงเป็นอย่างมากจึงควรสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์ให้ปรากฏเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระนัฐวุฒิ สิริจันโท (2561) ที่พบว่า คุณสมบัติของพระนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ในสังคมยุคใหม่ต้องเป็นพระสงฆ์ที่น่ายกย่อง เป็นผู้ทรงศีล ประพฤติตนตามหลักพระธรรมวินัยอันเป็น

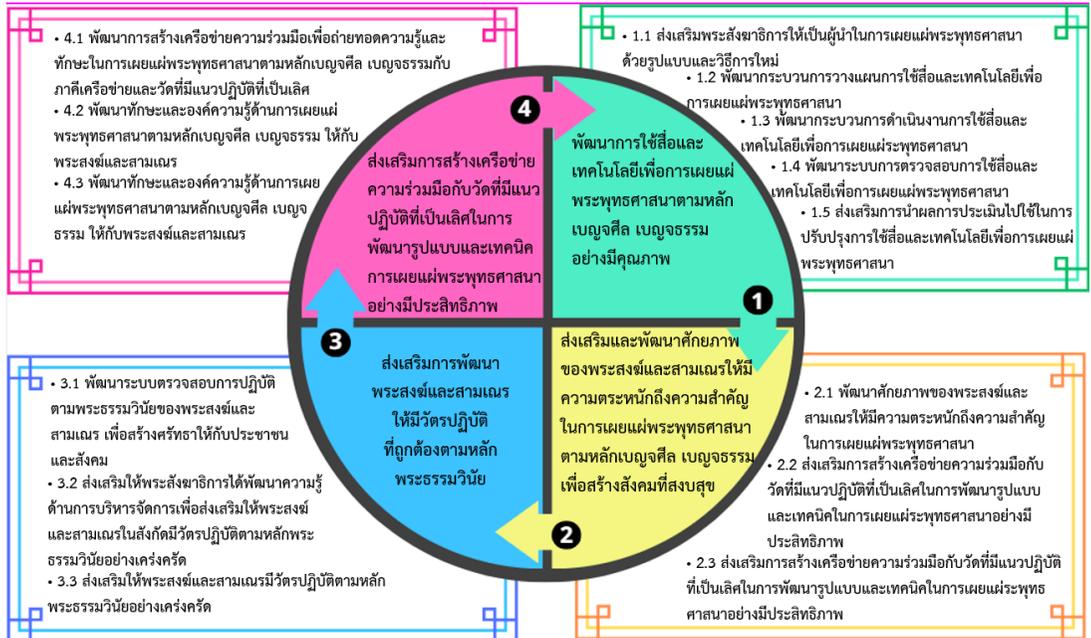
แบบอย่างที่ดี มีความประพฤติดีมีมารยาท มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมเป็นอย่างดี ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

3.4 กลยุทธ์การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวัดที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนารูปแบบและเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะวัดขนาดเล็กส่วนใหญ่มีจำนวนพระสงฆ์อยู่เป็นจำนวนน้อยและมักจะมีสภาพ เพื่อยกระดับมาตรฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวัดที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การให้คำแนะนำและความช่วยเหลือระหว่างพระสงฆ์ สร้างศาสนทายาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและนำแนวทางที่ดีไปปรับใช้ในการส่งเสริมบทบาทของวัดเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอุดมบัณฑิต (2565) ที่พบว่า กระบวนการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ควรพัฒนากระบวนการ 4 ด้าน ได้แก่ การเสริมสร้างความรู้แก่พระสงฆ์ สร้างทักษะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกโดยผ่านกระบวนการกลุ่มและภาคีเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ส่งเสริมหลักสูตรภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติส่งผลให้เกิดรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมาก

4. การประเมินกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม โดยกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ทั้งนี้เพราะได้พัฒนาขึ้นตามกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ที่ถูกต้องและเหมาะสม ได้รับการวิพากษ์และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญอันทรงคุณวุฒิในแต่ละกระบวนการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2564) กำหนดแนวทางการประเมินกลยุทธ์ไว้ 4 ด้าน คือ 1) ความสอดคล้อง พิจารณาความเชื่อมโยงอย่างสมเหตุสมผลระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของกลยุทธ์ 2) ความเหมาะสม พิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อให้กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นมีโอกาสดูที่เปิดกว้างและสามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากอุปสรรคของสภาพแวดล้อม 3) ความเป็นไปได้ โดยพิจารณาในด้านจุดแข็งและจุดอ่อนของสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในเกี่ยวกับความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กร 4) ความเป็นประโยชน์ พิจารณาคูณค่าของกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นนั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายและสอดคล้องกับงานวิจัยของวุฒิชัย วงศ์ปัญญา, ทวนทอง เขาวงกิตพิงศ์ และสมชัย วงษ์นายะ (2567) เนื่องจากได้พัฒนาขึ้นตามกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ที่ถูกต้องสอดคล้องในแต่ละกระบวนการของการพัฒนา

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ภาพที่ 2 กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

องค์ความรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ได้แก่ ประเด็นกลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาการพัฒนารูปแบบการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ประเด็นกลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์และสามเณรให้มีความตระหนักถึงความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ ประเด็นกลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการพัฒนาพระสงฆ์และสามเณรให้มีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ และประเด็นกลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวัดที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนารูปแบบและเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. พระสังฆาธิการวัดขนาดเล็กในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ควรศึกษากลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นนี้แล้วนำไปปรับปรุงแบบการบริหารงานภายในวัดที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบัน

2. ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดควรสนับสนุนให้นำกลยุทธ์ไปปรับปรุงภาวะเทียบและแนวปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับบริบทของวัดขนาดเล็กในแต่ละภาค

เอกสารอ้างอิง

แก้ว ชิตตะขบ. (2553). *ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (จากชมพูทวีปสู่สุวรรณภูมิ)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระกรศิริ คตภูธร. (2561). *ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนของคณะสงฆ์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4-5*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร. (2564). การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในด้านการปกครองโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศรณ*, 8(6), 136-146.

พระครูปลัดชาลิน กตปุญโญ และพระครูวินัยธรมานะ หิริธมโม. (2565). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. *วารสารวิทยการนวัตกรรมการบริหารศรณ*, 5(2), 47-57.

พระครูสมุห์ประเสริฐ เสฏฐปุตโต (พัตรสิงห์), ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และพระราชวิมลโมลี. (2565). ศึกษาคุณค่าของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบสื่อออนไลน์ ของพระสงฆ์ในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวรมถองแหรพระพุทธศาสตรปริศรณ*, 9(2), 23-36.

พระนัฐวุฒิ สิริจโนโท. (2561). *คุณสมบัติของพระนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ในสังคมยุคใหม่ในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระใบฎีกาศราวุฒิ หงษ์คำ, ภัคดี โพธิ์สิงห์ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2562). การเสริมสร้างประสิทธิผลการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 11. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 6(1), 97-117.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). พุทธวิธีในการสอน (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระพิภพ แพงท้าว. (2563). *การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระมหาคณิตพล สุนทรศรี (ชบวนงาม). (2562). *ศึกษาพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนบ้านกระหม่อม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไท อีสสรธมโม (ธรรมกิจ). (2565). *กระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตวิถี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย.
- พระราชาวงเมธี และคณะ. (2560). *แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”*. เข้าถึงได้จาก [https:// pasangha.com/แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา](https://pasangha.com/แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา)
- พระอธิการสมบุญ อภิปัญโญ, พระครูวิสุทธานันทคุณ และพระสมุทรวชิโรโสภณ. (2566). การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *วารสารวารสารการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 4(2), 115-127.
- พระอุดมบัณฑิต. (2565). รูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 7(2) 22-65.
- พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์). (2553). *พุทธทาส แนวแนวจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ 3 จุฬามายปลายทางและตัวแท้ของจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : ดวงตะวัน.
- วุฒิชัย วงศ์ปัญญา, ทวนทอง เขาวงกิตพิงศ์ และสมชัย วงษ์นายะ. (2567). กลยุทธ์การบริหารจัดการภาครัฐอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 14(2), 88-106.

- สมชาย ภาคภาสน์วิวัฒน์. (2564). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ : อมรินทร์ฮาวทู อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- สุทธินันท์ หล่อวิไลกุล. (2564). ศีลธรรม ที่เริ่มหายไปจากความเป็นพลเมืองของไทย. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 2(2), 45-58.
- Yamane, T. (1973). *Statistics : An Introductory Analysis*. (3rd ed). New York : Harper and Row Publications.